

SAYI YAYIN KURULU: Alper CAN, Yeşim KARARER, Serap YENİLMEZ ÇETİN

SAYI EDITÖRLERİ: Serap YENİLMEZ ÇETİN, İlyas KOÇAK, Serap GÜDER HEREK

ESER SAHİPLERİ: Serap YENİLMEZ ÇETİN, Hülya HACIZADE, Coşkun KÜÇÜKKARACA, İlyas KOÇAK, Kadriye GENCER, Yıldız ÖZTÜRK, Onur YILDIRAN, Ayşen BABAEVA, Gülbeyan VATANSEVER

*****HAKKIMIZDA*****

Nilüfer Kent Konseyi

Yerel Gündem 21 sürecinin devamı niteliğinde kurulan Nilüfer Kent Konseyi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini ön planda tutarak çalışmalar yürüten bir kurumdur. Nilüfer Kent Konseyi her şeyden önce bir özgürlük alanıdır. Kentlinin kente, ülkeye ve dünyaya dair sözünü sakınmadan dile getirmesini güvence altına alan, karar mekanizmalarına yurttaşların aktif katılımını teşvik eden ve karar alıcılar nezdinde bunu garanti altına almak için çalışan, bu amaçlar doğrultusunda sivil girişimleri örgütleyen bir yapıdır.

Melih Elal Okuma Grubu

Okuma Grubu, üyelerinin ortak kararı doğrultusunda her ay bir kitabı okuyarak grup üyeleri arasında tartışmaya açmakta; zaman zaman bu toplantılara kitabın yazarını da davet ederek okuma zevkini canlı tutmanın yanı sıra, okuma alışkanlığını yeni nesillere aşılamayı amaçlamaktadır. Ayrıca üyeleriyle birlikte kültür gezileri düzenlemekte ve bir edebi eser için atölye çalışmaları yapmak amacıyla kamplar organize etmektedir. Kuruluş: Ağustos, 2004 edebi eser için atölye çalışmaları yapmak amacıyla kamplar organize etmektedir. Kuruluş: Ağustos, 2004

*****İÇİNDEKİLER*****

Yapay Zekâ - Serap YENİLMEZ ÇETİN	3
Sesinin Alt Notaları - Hülya HACIZADE.....	7
Karikatür—İlyas KOÇAK	11
Estetik Üzerine Deneme - I –Coşkun KÜÇÜKKARACA.....	12
Şiir: Varsayımlarla Yaşamaktan Başka	14
Kuru Temizlemecinin Kirli Paspası - Kadriye GENCER	15
Kuşu –Yıldız ÖZTÜRK	17
Pembe Fermuar - Ayşen Babaeva	18
Bursa'nın Sanat Haritası: Yazdan Sonbahara Kültür Notları - Gülbeyan VATANSEVER	18

Logo Tasarım: Bilgin YARIKKAYA

Meog e-dergi üç ayda bir yayımlanan, ticari amaç taşımayan bir yayındır. E-dergide yer alan eserler için telif ücreti ödenmemektedir. Yazarların bireysel bakış açılarını, araştırmalarını ya da gözlemlerini yansıtır. Metin ve görsellerle ilgili her türlü hukuki sorumluluk, yazarlara aittir.

İletişim: melihelalokuma@gmail.com

YAPAY ZEKÂ

Yapay zekâ, hayatımıza son birkaç yıldır hızla giriş yaptı gibi görünüyor oysa arka planda uzunca süredir banka hesaplarımızın yönetiminde, internet arama motorlarında bizim de çalışmaların sonuçlarına ulaşabileceğimiz şekilde oldukça yoğun biçimde kullanılıyordu.

Daha da önemlisi bize göre dün gibi olsa da ilk uygulamalar 1950'lerde oluşturulmaya başlanıyor; bilgisayar ekranları için satranç ve kâğıt oyunları üretiliyor. Yine aynı yıllarda YZ terimi Dartmouth Konferansında dile getiriliyor.

Şimdilerde "Eyvah, YZ işimizi elimizden alacak!" tartışmalarıyla gün yüzüne çıkan yeni tür, nasıl ki büyümekte olan bir bebeğin sinir ağları öğrendikçe geliyorsa insanoğlunun desteğiyle geliştirilerek bugüne getirildi. Teknoloji yıllardır hayatımızı yönlendiriyor diyebiliriz. Her birimizin elektronik, bilgisayar ya da yazılım mühendisi olmamız söz konusu değil ancak gelecek olan çağın insanlığı ne kadar etkileyeceğinden haberdar olmak durumundayız.

YZ ve iklim krizi farkındalık alanındaki boşlukları birbirine benzetiyorum. İklim krizi var, aşırı hava olayları yaşıyoruz; bir tarafta donuyor, diğer tarafta yanıyoruz. Yaşadığımız bölgeyi sel su götürürken hemen dağın arkasındaki bitki örtüsü kuraklıktan yok olmakla yüz yüze geliyor. Nepal'de buzulların erimesiyle oluşan felaket bunun en iyi örneği. Her yeni güne; hortumlar oluyor, şehirleri sel felaketi vuruyor, aşırı sıcaklıklar önüne geçilemeyen orman yangınlarına neden oluyor gibi haberlerle başlıyoruz. YZ üzerine de şöyle eleştirilerle karşılaşıyoruz; ***'Hatalı bilgiler veriyor, önyargı ve ayrımcılık yapıyor, zihinsel tembelliğe neden oluyor, veri güvenliği sorunları yaşıyoruz, bizi izliyor ve kopyalıyor, işimizi elimizden alacak, duygudaşıktan yoksun fakat işimizi kolaylaştırıyor.'***

Önyargı ve ayrımcılık yapıyor çünkü konuyla ilgili söz sahibi değiliz. YZ bugün kim tarafından kullanılıyorsa kim tarafından tasarlanıyorsa aynı şekilde o grup tarafından kendisine yüklenen verilerle hareket ediyor. Cinsiyetçi yaklaştığını söyleyebiliriz. Dünyada eril kültür baskısı süregeldiğinden bu kod bütünleri de eril dili hâkim biçimde kullanıyor. Tanımlamalarımızı yaparken buna dikkat edilmesi gerektiği komutunu vermediğimiz, bir denizyıldızını suyla buluşturmaya çabalamadığımız sürece de bu böyle devam edecek. Demem o ki topyekûn YZ'yi eğitmekten de sorumluyuz. Tek ayrımcılık noktası cinsiyet eşitliği olamaz elbette. Baskın kültür, baskın dil, baskın cinsiyet, baskın din, baskın yaş, baskın uyruk olarak ayrımcılık alanlarını çoğaltmak söz konusu olabilir.

Zihinsel tembelliğe neden oluyor nitekim gelişmeye açıklık ve derin düşünme oranımız çerçevesinde sahip olduklarımızı kullanma ve yönlendirme yetisine sahibiz. *'Rüzgâr kayadan ancak toz alır.'* deyişiyle de durumun altına kalın bir çizgi çekerek bu sözü düstur haline getirebiliriz. Hayatımızı sadece bu uygulamalarla yönlendirmeye çalışırsak, bizi özümüzdeki buluşturacak sanatsal faaliyetlerden ve günlük uğraşlarımızdan uzak kalırsak yavaş yavaş körleşeceğimizi inkâr edemeyiz.

Veri güvenliği sorunundan bahsediyoruz; her dakikamızı, her günümüzü, çocuğumuzun doğum günü partisini, okuduğu okulu, gittiğimiz tatili sosyal medyada paylaşıp bilgilerimizi 8,3 milyar insana açık hale getiriyoruz. Sonra da YZ'nin bu verileri kullanmamasını umut ederek Yaradan'a el açıyoruz. Harvard ve MIT araştırmacıları 8,3 milyar insan modelini yaklaşık yüz kişilik ekiple sanal kopyalarını oluşturmuş. Bu yapılar marka değerlendirmeleri sırasında kullanılacak. Bu profiller özel tasarımlarla oluşturulmadı; kamuya açık biyografiler, anketler ve açıklamalarından alındı.

Halüsinasyon görüyor; doğrulayamadığımız bilgi yoluna YZ'den şikâyet ediyoruz. Prompt yazımı tanımıyla hayatımıza giren YZ yönlendirme talimatlarını, varmak istediğimiz veriye göre tasarlamak ve temin ettiğimiz içeriği de kontrol ettikten sonra paylaşmaktan kişisel olarak sorumluyuz. Tüm bunları bilerek bu programları kullanmak ya da kullanmamak da bizim kararlarımıza bağlı.

YZ ilgili en büyük kaygımız işimizi elimizden alacağı yönünde. Artık gelişmiş toplumlarda karanlık fabrikalardan bahsediliyor. Karanlık fabrika, tüm işlerin robotlar ve yazılım yönlendirmeleri tarafından yürütüldüğü üretim merkezlerini temsil eden bir terim. Çin, robotlar ve elektrikli otomobiller konusunda büyük devrim gerçekleştirmiş durumda. Son dönemlerde Çin, robotları üretimde kullanmaya başladı, insan-sız liman Çin'de devreye girdi, Çin savaş tekniği bilen robotlar üretiyor tümceleriyle uç örnekler duymaya başladık. İstatistiklere göre robot üretiminin yüzde sekseni Çin'de gerçekleştiriliyor. Çin, Amerika, hemen sınırimızda Avrupa derken YZ "Ben geliyorum ve şu iş alanlarında varım!" diye bas bas bağıyor. Bu konuda bilgilenmemek, işimizin dönüşümünü sağlamamak ya da yatırımı başka alanlara kaydırmamak kendi öngörüsüzlüğümüz olarak ele alınabilir.

Ülkemiz, kaynakları bakımından cennet bir coğrafyadır. Tarım, hayvancılık, turizmin hakkıyla kullanılmasıyla dünyaya yetebiliriz. Korkulacak noktalar; az bilmek ve önüne geçilemeyen iklim krizi olabilir.

YZ'yle ilgili ilk sunumumu '2026, Bursa Okuma Grupları Sempozyumunda' gerçekleştirdim. İçerik gereği çalışmamı daha çok 'YZ, okuma grupları çalışmalarında nasıl kullanılabilir?' sorusu üzerine kurgulamıştım ne var ki sempozyum sonunda YZ'ye gelen eleştirilerden de bahsedilseydi yorumu alınca bu yazımın girişine de genel değerlendirme olarak YZ'nin yarattığı korku alanlarından bahsetme gereği duydum.

Dergimiz kültür sanat dergisi ve Melih Elal bir okuma grubu olduğundan edebi içerikten de bahsetmeden geçemeyeceğim. Okuma grupları olarak, bugüne kadar Microsoft ofis programlarını hazırlıklarımız, Google benzeri arama motorlarını dijital kütüphane işleviyle, YouTube'u videolarımız ve sesli kitapları dinlerken kullandıysak YZ'yi de çalışmalarımızda doğru şekilde konumlandırmalıyız. YZ'yi iş üretimi sırasında kolaylaştırıcı, hazırlıklarımız için araç olarak görmek en güvenilir yaklaşım olacaktır.

Bilgi edinebilmek adına kullandığımız YZ algoritmalarını yönlendirmek sürecin en önemli adımlarından. YZ'den yararlanırken amacımızı, kim olduğumuzu, hedef kitlemizi, programın bizi kim yerine koyarak cevap vereceğini, metnin uzunluğunu ve içerik beklentimizi uygun şekilde tanımladığımızda sağlam bilgiler edinebiliriz.

Ortaya çıkan sonucu paylaşma aşamasında da okurun sorumluluğu oldukça büyüktür. James Joyce'un Ulysses eseri üzerinden bir talimat (prompt) oluşturarak örneklemeye başlarsak:

**Amacım; James Joyce'un, Ulysses eseri hakkında özet bilgi almak istiyorum. Ellili yaşlarında bir edebiyat okuruyum. Hedef kitlem, nitelikli edebiyat okurları olacak. Edebiyat eleştirmeni rolüyle cevap verir misin? Bana dönüşün 18 maddelik liste halinde olursa sevinirim. Metnin içeriği: Eserin; karakterleri, geçtiği dönemi, mekanları, olay örgüsü, kurmaca yapısı, metinler arası ilişkileri, diğer disiplinlerle olan ilişkileri açısından beni bilgilendirir misin?*

YZ, adı üstünde elektronik sinir ağlarının, çiple rin ve sensörlerin haberleşerek insan eliyle bilgisayarlara/akıllı telefonlara girişi yapılan verileri harmanlayarak sonuca ulaşır. Bu işlemi en ilkel operasyonlarla eşleştirmemiz olasıdır. Tarlasını öküzüyle işleyen çiftçinin kaynağı; emektar öküzü, her yıl bakımını yapmak zorunda olduğu sabanı, beli bükülse de vazgeçemeyeceği kendi bedenidir. Tüm varlığını, tarlasında bir avuç buğday uğruna canhıraş kullanır.

Leopold Bloom- YZ görseli

Okuma grupları için de YZ'den nasıl fayda sağla-
yabiliriz diye bakarsak; bu mecrada tanımlanmış olan
edebiyata ait veri tabanını ve aldığı komutları işleye-
rek okyanusun derinlerinkilerine kurulmuş veri mer-
kezlerini, uzay boşluğunda asılı duran uydulara gidip
gelen hayali veri ağlarını, sokaktaki kameralardan elde
edilen görüntüleri, elimizde ve çok uzaklarda olan tek-
nik donanımları kullanarak nasıl çıktılar üretilebilir,
sorusundan geldiğimiz noktada şu maddeleri sıralaya-
biliriz: Sunum hazırlama; yapıtların mekanlarına ka-
rakterlerine ait görseller, zihin haritaları, karakter
ağaçları ve videolar oluşturma; grubun geçmişte oku-
duğu yüzlerce kitabın, aldığı kararların, yazılı ürünle-
rin (dergi/bültenlerin), YZ'ye yüklenerek topluluğun
'kendi okuma karakterinin' çıkarılması; profile göre
geleceğe yönelik okuma listeleri oluşturma; farklı dil-
lerdeki edebi deyimlerin veya kültürel kodlar-
ın bağlamıyla YZ tarafından açıklanabilmesi;

farklı toplumlardaki okuma gruplarıyla YZ çeviri
desteğiyle uluslararası toplantı imkanı; toplantılar sı-
rasında tartışılmayan, havada kalan sorular olduğun-
da YZ'nin tarafsız bir hakem misyonu ile sürece dahil
edilmesi; toplantı notlarını tutan YZ asistanlarıyla ge-
leceğe yönelik dijital arşiv oluşturma; toplantı tuta-
naklarını yazılı metinlere, videolara ya da podcastle-
re dönüştürme; tartışma soruları üretme; karakter ana-
lizleri hazırlama; yazarın yaşamı ve dönemi hakkında
bilgilere ulaşma; eserdeki, tarihî, kültürel ve felsefi
kavramları açıklama; kitaplardan alıntılar yapma;
farklı kitaplar arasında karşılaştırmalı analizler oluş-
turma; sosyal medya afişi, davetiye, görsel tasarımı-
lar, içerik metinleri, yaratıcı etkinlikler geliştirme
(alternatif sonlar, oyunlaştırma vb.); gruplardan çıkan
sanatsal ürünleri, dergi, fanzin tarzı yazılı kaynaklara
ya da YouTube videolarına dönüştürme şeklinde sıra-
layabiliriz.

Kara Kitap-Orhan Pamuk kurmaca çatısı için YZ örnek görseli.

Tüm bu adımlara tek tek örnek vermek istesem de birkaç sayfalık metin içerisinde bu mümkün olmayacaktır. Bu durumda, Melih Elal Okuma Grubunun 22 yıllık geçmiş okumalarını ve gerçekleştirdiği çalışmaları, farklı YZ sistemleri üzerinden değerlendirip sonuçları ortak hale getirdim. Gelecek beş yıla özgü oluşturduğu öneri tema ve okuma listesi oldukça dikkat çekici:

2026–2027 | Modernizm, Bellek ve Anlatı; Umberto Eco - Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, Roberto Bolaño - Vahşi Dedektifler / 2666, Thomas Mann - Büyülü Dağ / Buddenbrook Ailesi, Virginia Woolf – Deniz Feneri, James Joyce - Dublinliler, Roland Barthes - Yazarın Ölümü / Metnin Hazzı, Milan Kundera - Roman Sanatı

2027–2028 | Travma, Siyaset ve Doğu Avrupa; W.G. Sebald - Austerlitz, Franz Kafka - Şato / Amerika, Vedat Türkali - Bir Gün Tek Başına, Latife Tekin - Berci Kristin Çöp Masalları, Jean-Paul Sartre - Edebiyat Nedir?, Edward Said - Şarkiyatçılık,

2028–2029 | Latin Amerika ve Kimlik; Julio Cortázar – Sek Sek, Italo Calvino - Görünmez Kentler/ Kozmikomik Öyküler, Gabriel García Márquez - Yüzyıllık Yalnızlık, Latife Tekin - Sevgili Arsız Ölüm,

2029–2030 | Büyük Romanlar ve Kadın Yazını; Dostoyevski- Karamazov Kardeşler, Tolstoy- Anna Karenina, Margaret Atwood -Damızlık Kızın Öyküsü, Virginia Woolf - Kendine Ait Bir Oda, Ayfer Tunç - Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi, Terry Eagleton - Edebiyat Kuramı

2030–2031 | Gelecek, Teknoloji ve Yeni Sesler; Kazuo Ishiguro - Klara ile Güneş, Cormac McCarthy -Yol, Philip K. Dick - Yüksek Şatodaki Adam, Afşin Kum - Sıcak Kafa, Fredric Jameson - Postmodernizm, Gérard Genette - Anlatının Söylemi

Ben, YZ'yle ilgili içeriği yazarken bile konuyla ilgili çokça gelişme olacak. Metnin yaklaşık bir buçuk ay sonra yayınlanacağını varsayarsam bu süreçte gerçekleşecek, tahmin edemeyeceğim köklü değişikliklerin bu yazıda yer alması söz konusu değil. Uyanıklığımızla bulanıklığımız arasında gidip gelmek yerine var olanın geleceğimizi ne kadar şekillendireceği hakkında fikir sahibi olup yorumlayabilmeliyiz.

Metnin içeriği bir YZ güzelleme değil; farkındalık oluşturma bağlamında geliştirildi. Herkesin bu süreci nasıl algılayacağı ve kendi lehine nasıl dönüştüreceği kendi seçimi olacaktır. Ekranlarda AI (artificial intelligence) yazılışıyla karşımıza çıkan olgu birçok şeyi saniyeler içinde çözebilir ancak eserin bizde bıraktığı izi, tetiklediği noktayı, metnin üzerinde ortak anlam aramanın biricikliğini, yarattığı gönül bağlarını asla karşılayamaz. Hal böyle olunca yan yana okumaya ve düşünmeye devam edeceğiz.

*Not: YZ- Yapay zekâ için kullanılmıştır.

SESİNİN ALT NOTALARI

Bugünü atlatabilse her şey yoluna girecek. Başı ellerinin arasında zonklıyor. Onu suçlayan seslerin yankısı arkada bir yerlerde duruyor. Boğuk çıkıyor, belirsiz ama hissediyor. Kurtulmak istiyor. Ne yapması gerektiğini anlattılar. Hepsini yapıyor. Mavi ışıktan uzak duruyor, kahvaltı yapıyor, gitar çalıyor. Her zaman bu gücü bulamıyor, çok yorgun olduğunda canı hiçbir şey yapmak istemiyor

Bugün beğenmediği sıradan hayatının başlangıcı. Bitmek bilmeyen hırsları yüzünden miydi bütün olanlar. O acımasız dünya dibe çekti. Hiç fark etmedi. Hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini anladığında kafası patlayacaktı, çatırtılar gelmeye başladı. Evde ne bulduysa yuttu. Çok korktu ölümden. Sabaha karşı boşandığı kocası Melih'i aradı. Ondan başka arayacak kimsesi yoktu

Bütün hayatı boyunca annene benzememek için uğraştı. Onun başkalarının kötülüklerine ses çıkarmayan zavallı biri olmak istemedi. "Bu da annesine benziyor," dedi babası

"Senin sapıklıkların yüzünden delirdi, kendini astı," diyemedi. Günlerce boş bir odada yalnız kaldı. Günde üç kere bahçede öbürleriyle sigara içti. İlaçlarını aksatmadı. Kıvırcık saçlı, neşeli kızla konuştu. Ona anlattı. Yeteneğinin keşfedildiğini, yatılı okulda okuduğunu, aslında ne kadar harika biri olduğunu, değerinin anlaşılmadığını.

"Bu mutsuzluk da geçecek." dediler.

Bir koku geldi burnuna. Kokun mideni bulandırdı. Uzun uzun yıkandın. Aynada dolgun yanakların, sarkmış göbeğinle çırılçıplaktın, iğrendin. Aylardır eşofmanla dolaşıyor, ondan fark edemedi bu kadar şiştiğini. Hayatın hep böyle geçti, bir şişman, bir zayıf. Şimdi zayıflamak gelmiyor içinden. Ünlü olmak için uğraşırken incecikti. Besteleri, sarı saçları, yeşil gözleri, uzun bacakları vardı, işe yaramadı.

HülyaHACIZADE / 14.06.2026

Kredi çekip implantlar, dolgular yaptırdı, tasarım elbiseler giydi. Herkesi kandırdı. Olmadığı biri gibi görünüyordu. Boşu boşuna uğraştın. Gene de pişman değil. Haftalarca ünlüydü. Kaan yanındaydı. Kızıl kestane saçlarını okşar, çok az insanın gözlerinin yeşil olduğunu söylerdi. Kaan'ın onu sevmediğine inanmıyor. Başlangıçta sevdi, sonradan uzaklaştı. Giderken de emeğinin karşılığını alıp gitti. Bunu kabullenmek çok zor geliyor şu an ilk kez birini bu kadar seviyordu. Kendini kaptırmıştı. Gözünün önünde olanı, yalanları göremedi.

Kapının yanındaki havluyu aldı. Yüzünü, saçları kuruladı. Salonun ortasında ne yapacağını bilemeden uzun süre durdu. Bordo, kesik kasalı gitarın toz içindeydi. Gitarı askısından çıkarıp kucağına aldın. Havlunun ucuyla sildi. Kalın tellerden biri kopuktu Sol elinin parmaklarıyla perdelere dokundu. Parmaklar yerlerini buldu. Üst telden destek aldı, parmakları gezindi tellerin üzerinde. Ağır aksak bir ezgi çıktı. O ritim canlandırdı.

Pencerenin perdeleri açıktı. Sokaktan adamın biri geçiyordu, köşeyi dönünceye kadar arkasından baktı. Korkusu yatıştı, işe gitmek o kadar da zor gelmedi.

Fazla makyaja gerek yok. Göz kapaklarına azıcık far, kirpiklere rimel, karamel renkli ruj yeterli. Yarım korsesini göğüs altına kadar çekti. Her vücut tipine uygun sihirli pantolon fazlalıklarını derleyip toparladı. Beyaz bluz, koyu mavi ceket, düz siyah ayakkabılar, renksiz, çiçeksiz ama yakıştı. Bacak, meme, kol göstermek yok. Dolabındaki bütün paçavraları mini etekleri, şortları, yırtık kotları giysi kumbarasına atmaya karar verdi. O kıyafetleri giyinenler de senin gibi hissediyor, gamsız, uçar, umutlu.

Caddede yürürken kimsenin ona dönüp bakmadığını fark etti. Görünmez olmak içini burktu. Şık şıkırdım giyinip saçlarını salar, göğüs çatalını gösterirdi. Sivri burunlu, yüksek topuklu ayakkabılarla salınarak yürürken bacağının biri yırtmacın dışına çıkardı. Hemen fark edilirdi.

Otobüste insan kalabalığı dayanamadı. Sür-tündüler. Değdikleri her yeri kirlendi. Ekşimiş, sası kokuları, göğüslerinden, koltuk altlarından fişkıran kokular üstüne siniyor. İçlerinin de pis kokusunu duyuyor. Nefes alamadı, sıkıştı. Boşluk bulmak için insanları ittirdi. Bütün vücudunu ter bastı. Dayanamadı, ineceği durağa gelmeden dışarı attı kendini.

Baban arıyor. “İyiyim,” diyorsun. İlgileniyor gibi yapıyor. Yaptıklarına pişman olsa ne olur, olmasa ne olur. Genç karısıyla, çocuklarıyla ilgilensin bu saatten sonra. Devletin öksüzlere verdiği çeyiz parasını bile elinden aldı. Durumu düzelince ev alacaktı, kandırdı seni.

Şefin kapısında bekliyorsun. Rengi atmış gri kapıyı itip içeri giremiyorsun.

Biri gelip hiç çekinmeden kapıyı tıklattı. Sendede girdin arkasından. Duvara açılan camları aralık, küçücük oda içini daralttı. Şefin masası evrak dolu. O olmazsa işler yürümez. İşe ilk gelir en son o çıkar. Şef olmak kolay değil.

Adam seni inceliyor, tanımaz gözlerle bakıyor.

“Şefim tanımadınız mı beni,” dedin.

Nihayet kim olduğunu anladı. Yerinden kalkıp buyur etti. Dolaptan çikolata kutusunu çıkarıp uzattı.

“Bir türlü fırsat bulup arayamadım.”

“Ağır misafirlerden mi olduk şefim bu ne izzet ikram böyle,” diyorsun.

Laubali buldun adama söylediklerini. Korsenin içinde bunaldın. Kolçağı iki yanından tutup oturuşunu düzelttin.

“Sağlığınız nasıl?”

“İyileştim şükür.”

“Raporlar bizi çok zorladı.”

Düşüncesiz adam sanki raporları keyfinden aldın. Burada hiçbir şey değişmemiş. İnsanlık sıfır, işler aksamasın yeter ki ölsen bile kimsenin umurunda değil.

Melih’e de yapmadığını bırakmadın. Adamcağız seninle ne kadar uğraştı. Bütün aşırılıklarını sineye çekti. Gıkını çıkarmadı.

“Sizin işleri arkadaşlara dağıtmak zorunda kaldık.”

“Bu kadar uzun süre işten uzak kalmak bana da iyi gelmedi.”

Şef ezilip büzülüyor. Ağzı açılıp kapanıyor. Söylediklerini duymuyorsun. Bir sürü bahane sıralıyor.

“Sağlığınız her şeyden önemli tabi. Sizi santralle aldık,” diyor.

O küçücük odada boğulacağını biliyorsun. Daha ilk günden dışlıyorlar seni. Kıyameti koparmak istiyorsun. Şef korkağın teki. Biraz üstüne gitsen hemen çark eder. Tartışacak gücün yok. Boşuna uğraşıyorsun, vazgeç. İtiraz etsen de bir şey değişmeyecek. Sabahtan akşama kadar milletle dip dibe olmak istemiyorsun zaten.

Sen kabul edince şef’in asık yüzü gülüyor. Göreve başlama yazısını eline tutuşturuyor.

“Hayırlı olsun,” diyor.

Zorlama bir coşkuyla odaları dolaşıyorsun.

“Geçmiş olsun, çok özledik,” diyor arkadaşlarının. Sarılıp öpüyorlar. Tepeden tırnağa süzüyorlar. Kıyafetine, saçına iltifat ediyorlar.

Eskiden bütün sırlarını onlara anlatırdın. Seni dinlemekten sıkıldıklarını, arkandan konuştuklarını anlamazdın. Ortamı bozmadan hâl hatır soruyorsun.

“Böyle ayaküstü olmaz. Öğlen arasında dışarı çıkalım, bir nefes alalım,” diyorlar.

İyice deşeleyecekler seni. Meraklarından ölüyorlar. Senin dertlerini dinleyip hallerine şükredecekler. Her şeyi biliyorlar. Kaan’ı da herkese anlattın. İş bitirici menajerin. Aslında ilk tanıştığınızda hemen atlamadın, merakla inceledin. Sen farkına varmadan, Kaan iyice yerleşti, yerini sağlamlaştırdı. Bazı sözlerini de tuttu, klip çekti. Yarışmayı ayarladı. “Bu daha başlangıç,” dedi. Organizatörlerle bağlantısı sayesinde konser verecek, önemli yerlerde sahneye çıkacaktın.

Bina girişindeki camlı bölmede oturuyorsun. Öğlene kadar telefon susmuyor. Odanın önünden geçerken sana bakıyorlar. İçinden bir şeyler akıp gidiyor. Gürültüye dayanamıyorsun. Telefonun fişini çekiyorsun. Karnın acıkıyor. Leblebi, üzüm kesmiyor. Tost söyleyip onu da yiyorsun.

Dairenin karşısındaki kafeye gidiyorsunuz. Sana tatlı ısmarlıyorlar. Ağzında çoğalıyor. Ufaktan başlıyorlar. Melih’in annesi seni sormaya gelmiş.

“Kaynana gibi değildi,” diyorlar.

Kadın sana bohça düzdü, ipek gecelik, tüylü terlik aldı. “Annen yok, ben annen olacağım,” dedi. Kızı gibi baktı. Nankörsün. Oğluna tatlılar, yemekler yapan, evini barkını temizleyip, balkonda çiçek yetiştiren kadın olamadın. Bir torun veremedin.

Neşeyle, cıvıl cıvıl konuşmaya başladın.

“Melih’le görüşüyorum arada. Zor zamanlarım hep yanımdaydı. Allah razı olsun.”

“Yakışmıyordu senin yanına. Hayırlısı oldu.”

Unutmak istediğin her şeyi hatırlatıyorlar. Melih’in ellerini kavuşturup çaresiz halde bekleyişleri geldi aklına. “Piremses,” derdin, “Ben senin annen değilim, bütün sorunlarını ben çözmem.” Kumandanın pilinin bitmesi, çorabının tekinin kaybolması gibi

en basit şeyler, bile Melih’i çileden çıkarırdı.

“Videolarını izliyoruz. Yarışmada hakkını yediler. Biz senden çok umutluyduk,” diyorlar.

Parayı bulacaktın ama önce biraz harcamak gerekiyordu. Kaan kredi çekemedi. Maaşındaki haczin bitmesine üç yıl var daha.

Sahneye çıktığın gün hayatının en mutlu günüydü. Altın rengi elbisenin ışıltısı herkesin gözlerini kamaştırdı. Ayakta alkışladılar. O ışıkların altında olsaydın. Burada olmazdın.

“Sesinin alt notalarını çok iyi kullanıyorsun. Bir enstrümanı çalar gibi istediğin anda geçiş yapıbiliyorsun. Umut vadediyorsun,” dedi jüri üyeleri. Başka güzel şeyler de söylediler.

Çok abarttın yeteneğini. Senden daha iyileri de varmış demek ki. Sen hiçbir zaman mutlu değildin. O zaman da endişeliydin. Bebeği aldır mıştın, Melih terk etmişti, kalacak yerin yoktu, otel köşelerinde sürünüyordun.

Bütün söyleyeceklerini önceden hazırladın, ölçtün, biçtin. Onlara malzeme vermemek için kasıyorsun kendini.

Sana ilgilerini kaybediyorlar. Maaşlarını karşılaştırıyorlar.

“Seninle aynı yıl başladık, ikimiz de çocuk yardımı alıyoruz. Bu ay benden fazla almışsın,” diyor biri.

“Çok az fark var. Neden bu kadar büyütüyorsun,” diyorsun.

“Fark önemli değil. Canımı sıkın şey bir yanlışlığın olması,” diyor.

Cam kafesine dönüyorsun. İnsanların aptallıklarını yüzlerine vurmaktan duramıyorsun. Sonra da kimse beni sevmiyor, diyorsun.

İşten çıkınca şehri boydan boya dolaşıyorsun. Baban yanıdaymış, birlikte yürüyormuşsunuz gibi hissettin. Ürperdin.

Geçmişte olanları hatırlamıyor numarasını bırak. Görüntüler hafızana çakılı duruyor. Küçüktün. Karanlıktı. Akrabalar, komşular eve doluştu. Günlerdir ev temizlenmemişti, perdeleri söküp yıkadılar. Helva yaptılar. Fısıf fısıf konuştular. “Asmış kendini, ahh ahh, vah vahh, öksüz kaldı,” dediler. Doksan dokuzluk tespihlerle “la ilahe illallah, la ilahe illallah” çektiler. Anneni gördün. Beyaz bir çarşafa sarılıydı, upuzun yatıyordu. Korkudan odaya giremedin.

Parkta oturup bir sigara içmek istedin. Çantanda paketi aradın. Bulamadın. Hava kararıyordu. Dışarıda tek başına oturmaktan korktun.

Mahalle bakkalından çamaşır suyu, tuz ruhu, enerji içeceği, kahveyle sigara aldın. Sallana sallana eve girdin. Evin eşyalarının biçimleri değişmişti. Kaldırıp atmak istedin. Evin düzgün olsaydı, arkadaşlarını çağırırdın.

Konsolun üstünde düğün fotoğrafların duruyor. Melih düğünde kıvrıcık saçlarını jölelemiş, beyaz frak giymiş. O zaman da yaşlıymış. Aldattığın da bile seni affetti. Anne, baba, çocuklardan oluşan çekirdek aile mutluluk için şarttı. En şaşılaştırıcı düğünü yaptılar. Ne istediysen aldılar, şımarttılar. Hemen havaya girdin. Kat kat gelinlik, tek taş yüzük aldır-dın. Baban nasıl da ayıpladı bakışlarıyla. Bağıra bağıra şarkı söyledin, çılgınlar gibi dans ettin, deli arkadaşlarınla. Hiçbiri senin kadar deli değildi demek ki hepsi ortadan yok oldu. Annen yoktu, baba şefkati arıyordun, ana kuzusunu buldun. Melih karanlıktan, böcekten, ruhlardan, her şeyden korkardı. Biraz zorlukla karşılaşınca kuyruğunu kıstırıp kaçtı.

Bütün fotoğrafları, küçük bibloları, ne varsa battal boy torbaya doldurdun.

Sen bir tek Kaan’ı sevdin. Sizin mayanız aynıydı. Sana kredi çektiğinde parayı alıp kaçacağını biliyordun ama umurunda değildi. Kaan’ı çok özledin. Şimdi gelse her şeyi unuttur, gene atlarsın kollarına.

Bir kere sevince yapışıyorsun insanlara, kopamıyorsun. Karısını boşayıp düzenini senin için mi bozacak. Adi bir dolandırıcıydı. Bunu kabullenemedin.

Bütün evi dolaşıyorsun. Okumaya çalışıp bitiremediğin kitapları, şiir defterini, oradan buradan esinlendiğin eserlerini de atıyorsun çöpe. Bordo gitarına kıyamıyorsun.

Yerler süpürüldü, camlar silindi, tuvalet fırçalandı. Kafadaki sesleri duyamayacak kadar yorul-dun. Gene kokuyorsun. Duşa girdin. Banyoda buhar-dan hiçbir şey görünmüyor. Kirli çamaşırları ittirdin ayağınla. Hepsini makineye doldurdun.

Bütün malzemeleri bira bardağına döktün. Karışım alttan yukarıya doğru köpürürken bir de duble kahve yaptın. Sessizlik rahatsız etti. Kumandanın düğmesine bastın. İnsanlar bağılıyor, ellerini kollarını sallıyor, gülüyor, konuşuyor. Koltuğa bırakıyorsun kendini. Kucağında kenetlediğin elleri buz gibi. Sa-çından süzülen sular bornozu sırtına yapıştırmış. Üşü-dün, yerinden kalkamadın. Ayak sesleri, asansörün iniş çıkışı, insan mırıltıları uzaklaştı, duyulmuyor. Bi-na sustu. Neyi beklediğini bilmiyorsun. İçecek tepsisi sehpanın üstünde duruyor.

Çılgılık sesiyle titredin, korkunç bir sestir. Kuru-muş gözlerini açamadın. Koltuğun yastıklarını yere atıp balkona koştu. Çıplak ayaklarıyla tozlu zemine bastın. Sigara başını döndürdü, iç öğürten bir şey, genzin yanıyor. Sandalyeye oturup ayaklarını balkon demirlerine uzattın. Gece karanlık bir kuyuya benziyor.

Her zaman böyleydin. Şefkat, merhamet dilendin. Acı çeken kız, hassas kız, istismar edilen, dövülen oldun. İçindeki asi, ahlaksız sesleri bastırdın. Sigarayı sertçe demire bastırıp aşağı fırlattın.

Yaşanan hiçbir şeyi unutamayacaksın. Unutamazsan nasıl yaşayacaksın.

Kahve soğumuş, aldırmadın, telvesine kadar içtin. Yatak odasına doğru elinde litrelik bardakla sürüklendin. Yatağında sessiz, huzurlu bir uykudan başka bir şey istemiyorsun. Bornozun yere düştü. Çırılçıplak yatağa oturdun. Kokteyl köpürmüyor, saydamlaştı. Hemen görevini yapsın. Hiç nefes almadan, bir dikişte bitir, temizlesin içini, dışını. Bardağın kulpu elinde bekliyorsun.

Çamaşır makinesi ötmeye başladı. Dayanamadın. Bornozu geçirdin üstüne. Kokteyli klozete döktün. Çamaşırılığı açıp serdin. Gene bir koku geldi burnuna. Yıkanmaya üşendin. Yatağa uzandın.

Karikatür : İlyas KOÇAK

“Gerçek yaşam, gerçek dışıdır. Yaşamı yaşayabilmek için yadsımak gerekir.”

Georg Lukas

ESTETİK ÜZERİNE DENEME – I

Yirminci yüzyılın başında insanlığın önünde büyük bir imkân belirmişti. Teknolojinin ve üretim araçlarının gelişmesiyle birlikte insan, daha az çalışarak kendi yaşamına daha fazla zaman ayırabilecek bir noktaya yaklaşmıştı. Eşit işe eşit ücret düşüncesiyle desteklenen daha adil bir ekonomik düzen, insanın yalnızca üretmek için değil; düşünmek, yaratmak, dinlenmek ve kendini gerçekleştirmek için de yaşayabileceği bir dünyanın kapısını aralayabilirdi.

Ancak insanlık başka bir yolu seçti.

Daha az çalışarak daha çok yaşamak yerine, daha fazla çalışıp daha çok tüketen bir düzenin parçası hâline geldi. Rekabetin giderek sertleştiği bu çarkta insan, kendisini bir özne olarak kurmak yerine, üretim ve tüketim mekanizmasının dişlilerinden birine dönüştü. Bu tercihin insanın payına düşen sonucu ise yabancılaşma oldu: yaşadığı topluma yabancılaşma, doğaya yabancılaşma ve belki de hepsinden önemlisi, insanın kendisine yabancılaşması.

Bugün insanın en temel sorunlarından biri, kendisiyle baş başa kalabileceği zamanı kaybetmiş olmasıdır. Sürekli çalışan, tüketen, yetismeye çalışan ve kendisinden beklenen rolleri yerine getiren insan, bir süre sonra kendi hayatına dışarıdan bakma imkânını da yitirir. Oysa yabancılaşmayı aşmanın ilk koşullarından biri, insanın kendisine zaman ayırabilmesidir. Bir anlığına da olsa gündelik hayatın üzerimize giydirdiği elbiseleri çıkarabilmek; alışkanlıklarımızın, zorunluluklarımızın ve rollerimizin dışına çıkıp kendi varoluşumuza uzaktan bakabilmek gerekir.

İnsan, ancak böyle bir mesafeden kendisini görmeye başlayabilir.

Belki varoluş hakkında kesin ve bütünlüklü bir bilgiye hiçbir zaman sahip olamayız. Fakat bazen küçük bir kırıntı, bir duygu, bir görüntü ya da bir düşünce, bizi kendi iç dünyamızın daha önce fark etmediğimiz bir bölgesine götürebilir. Varlığın bütününe ulaşamasak bile, onun kristallerini görebiliriz. Ve belki de bu kristallerden yansıyan ışık, varoluşun dehşetlerinden geçerek insanın özüne doğru bir yol açar.

Bu yolu açmanın bilinen en güçlü araçları sanat ve özel olarak edebiyattır.

Coşkun KÜÇÜKKARACA

İnsan kendisine ayırdığı zamanı sanatla doldurduğunda, yalnızca hoşça vakit geçirmiş olmaz. Aynı zamanda görme, duyma ve hissetme biçimini de değiştirir. Sanat, gündelik hayatın içinde sıradanlaşmış olan şeyleri yeniden görünür hâle getirir. Alışkanlığın körleştirdiği bakışı sarsar ve insanı yeniden düşünmeye davet eder.

Bu nedenle sanat, yalnızca estetik bir haz meselesi değildir. Aynı zamanda insanın kendisini ve dünyayı yeniden tanımasının yollarından biridir.

Ancak sanatla kurulan ilişkinin derinleşmesi, beraberinde bazı soruları da getirir: Güzel nedir? Bir şeyi güzel yapan nedir? Sanatın hakikatle nasıl bir ilişkisi vardır? Sanatsal bir eseri değerlendirirken hangi ölçütlerden hareket ederiz? Beğeni yalnızca kişisel ve öznel bir tercih midir, yoksa üzerinde düşünülmesi gereken bir yargı alanı mıdır?

Bu sorular bizi estetiğe götürür.

Estetik, en genel anlamıyla, güzellik ve sanat üzerine düşünmenin yollarını araştıran felsefi disiplindir. Ancak estetiğin alanı yalnızca, ‘güzel olan şeyleri’ tanımlamakla sınırlı değildir. Estetik, sanatın ne olduğunu, estetik deneyimin nasıl gerçekleştiğini, bir sanat eserini diğer nesnelerden ayıran özelliklerin neler olduğunu ve insanın güzellikle kurduğu ilişkinin niteliğini de sorgular.

Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğünde* estetiği, sanat ya da güzellik alanındaki değerleri konu alan; “Estetik nesneler ve estetik tecrübenin nesnelere yönelen temashada ortaya çıkan, problemlerin çözümü ve kavramların analiziyle ilgilenen felsefi disiplin” (1) olarak tanımlar.

Buradaki “temaşa” kavramı üzerinde özellikle durmak gerekir. Temaşa, basitçe bakmak değildir; hoşlanarak seyretmek, nesne karşısında belirli bir dikkat ve yönelim içinde bulunmaktır. Estetik deneyim, dünyaya yalnızca fayda ve kullanım açısından bakmanın ötesine geçtiğimiz yerde başlar. Bir ağaca yalnızca odun, bir binaya yalnızca barınak, bir insana yalnızca toplumsal bir rol olarak bakmadığımızda; şeylerin başka bir görünüşüyle karşılaşmaya başlarız.

Belki de sanatın insan hayatındaki en önemli işlevlerinden biri tam olarak budur: Dünyayı yeniden görünür kılmak.

Sanat üzerine felsefi düşünceyi ifade etmek için kullanılan estetik sözcüğü, ilk kez 1735 yılında Alexander Gottlieb Baumgarten tarafından ortaya konulmuştur. Baumgarten'in düşüncesinde estetik, güzelliğin tecrübesini ve insanın duyuşsal algısını anlamaya yönelik bir araştırma alanıdır. Güzelliğin deneyimi doğrudan algıyla ilişkili olduğu için Baumgarten, güzel olanla olmayan arasındaki yargılarımızı açıklayabilecek bir temel aramıştır. Bir bakıma “mantık bilimine benzer bir duyuşsal algı bilimi”(2) kurmayı amaçlamıştır.

Baumgarten'in estetik anlayışının temelinde iki farklı bilgi biçimi bulunur: duyuşsal (duygusal) bilgi ve akılsal bilgi.

Duygusal (duyuşsal) bilgi, bulanık tasavvurlarla ilişkilidir; akılsal bilgi ise açık ve seçik tasavvurlara dayanır. Ancak bu ikisi arasında başka bir alan daha vardır: açık olduğu hâlde seçik olmayan, başka bir ifadeyle açık ama karışık olarak kavranan tasavvurların alanı.

Baumgarten'e göre estetiğin ve sanatın asıl alanı da bu “yörededir”(3)

İnsan bazen bir şeyi tam olarak kavramsallaştıramaz; onu açıklayacak sözcükleri bulamaz, mantıksal olarak çözümleyemez. Buna rağmen o şeyin kendisinde yarattığı etkiyi son derece açık bir biçimde hissederek. Bir müzik parçası karşısında duyduğumuz ama kelimelere dökemediğimiz şey, bir resmin bizde uyandırdığı fakat nedenini tam olarak açıklayamadığımız duygu ya da bir şiirin anlamaktan çok “duyumsadığımız” yönü, estetik deneyimin bu alanına işaret eder.

Sanatsal etkinlik, bu anlamda, bulanık duyumdan açık ve seçik kavrayışa doğru uzanan bir imkân taşır. Sanat, duyuşsal alanın içinde kalır; aynı zamanda bu alanın en yüksek derecelerinden birini oluşturur. İnsan sanat aracılığıyla yalnızca düşünmez; aynı zamanda duyar, hissederek ve algılar. Bu nedenle sanatın bilgisi, salt kavramsal bir bilgiye indirgenemez.

Baumgarten'in estetiği sistemli bir bilim hâline getirme girişimi, daha sonraki filozoflar tarafından ciddi biçimde tartışılmıştır. Özellikle Kant, Baumgarten'in estetik anlayışını felsefi eleştiriye tabi tutmuştur. Buna rağmen “Baumgarten'in estetiği bağımsız bir düşünce alanı olarak kurma çabası, estetik düşüncenin gelişimi açısından önemli bir başlangıç noktasıdır.” (4)

Baumgarten, güzelliğe ilişkin düşünceyi rasyonal ilkeler çerçevesinde ele alarak sanat alanında belirli kurallar ve ölçütler oluşturmayı amaçlamıştır. Fakat sanat ve güzellik alanında geçerli olduğu varsayılan kuralların deneysel niteliği, bu girişimin temel sorunlarından birini oluşturmuştur. Beğeni yargısını açıklayacak kesin ve deneyimden bağımsız yasaların mümkün olup olmadığı sorusu, daha sonra estetik düşüncenin en önemli tartışmalarından biri hâline gelecektir.

Burada estetiğin belki de en temel özelliğiyle karşılaşırız: Estetik, kesin cevaplardan çok sorularla yaşayan bir düşünce alanıdır.

Felsefenin alışıldık biçimde yaptığı gibi estetik de soru sorar. Üstelik çoğu zaman sorunun nasıl sorulduğu, verilecek cevaptan daha belirleyici hâle gelir. “Güzel nedir?” sorusu ile “Bir şeyi güzel olarak deneyimlememizi sağlayan nedir?” sorusu aynı değildir. “Sanat nedir?” sorusu ile “Sanat eserini diğer nesnelerden ayıran özellik nedir?” sorusu da farklı düşünme yolları açar.

Bu soru sorma biçimlerine bağlı olarak estetik düşünce farklı eğilimler içinde ele alınabilir.

Bedrettin Cömert'in *Estetik* kitabı, bu farklı düşünme biçimlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Bu yazının devamında kitabın bölümlerinden hareketle estetik düşüncede öne çıkan üç temel eğilime değinmeye çalışacağım:

-Metafizik Estetik

-Sorunsalcı Estetik

-Fenomenolojik Estetik

Bu üç yaklaşım, estetik meseleleri birbirinden farklı sorular ve yöntemlerle ele alır. Dolayısıyla estetik tarihini yalnızca filozofların ya da kuramların sıralanışı olarak değil, insanın güzellik ve sanat karşısında sorduğu soruların değişen biçimleri olarak okumak da mümkündür.

Belki de estetiğin bizi ulaştırabileceği en önemli nokta budur: Dünyaya yeniden bakmayı öğrenmek.

Çünkü insan, kendisine ve dünyaya bakma biçimini değiştirmeden, yalnızca daha fazla bilgi edinerek kendisini dönüştüremez. Sanatın ve estetiğin imkânı tam da burada ortaya çıkar. Onlar bize dünyadan kaçmayı değil dünyayı başka türlü görmeyi teklif eder.

Ve belki yabancılaşmanın karşısındaki ilk gerçek imkân da budur: **İnsanın (yeniden) bakabilmesi**

Dipnotlar

1. Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Ekin Yayınevi, 1996, s. 255.
2. Alim Yılmaz, “Sanat Biliminin Dili Olarak Estetik”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 2012/33-34, s. 65.
3. Bedrettin Cömert, Estetik, YKY Yayınları, 2024, s. 21.
4. Alim Yılmaz, “Sanat Biliminin Dili Olarak Estetik”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 2012/33-34, s. 65.

Onur YILDIRAN

Varsayımlarla Yaşamaktan Başka

Ben de bir gün bir şeyler yapabilirim
elbet yapabileceğime inanmakla başlayabilirim mesela
sorgulamaksızın kabul edebilirim tüm hatalarımı
ya da inanmayabilirim hatalar yaptığımı
sorabilirim sana beni hiç sevip sevmediğini
veya beni sevdiğine ikna edebilirim kendimi
hatta elimize zorla tutuşturulmuş bu hayatı
sırf daha fazla düşünmek için icat edilmiş ne varsa
reddedebilirim sen de dâhil olsan buna.

Ben de bir gün bir şeyler yapabilirim elbet
bir çığı tetikleyebilirim hafızamda mesela
kaybolan ne varsa unutulacak nasıl olsa
bakarsın yön duygusunu yitirmiş kalbimi
gün doğacak vaadiyle aydan da mahrum edebilirim
ya da benim için “sen yaparsın” diyen kim varsa
yüzüstü bırakabilirim sen de dâhil olsan buna.

Ben de bir gün bir şeyler yapabilirim elbet
göğsümde biriktirdiğim bütün riskleri alabilirim
Anna Karenina’yı okuyarak başlayabilirim mesela
ya da vaktinden önce üzerime giydirilen beklentilere
ansızın ekleyebilirim bir yenisini daha
keşke sen de dâhil olabilsen buna.

Ben de bir gün bir şeyler yapabilirim elbet
mümkünse varsayımlarla yaşamaktan başka.

15 Nisan-12 Mayıs 2021

KURU TEMİZLEMECİNİN KİRLİ PASPASI

Kadriye GENCER

Annemin yaptırdığı ütülerin yüzü suyu hürmetine işe girmiştim. Daha on üç yaşında o kazanlı mahlûku görünce kaçmak istedim. Aklıma kertenkelelerin kuyruğunu bıraktığı an geldi. Tilki, avını yakalamaktan gurur duyarken bir anda elinde kalan kuyruğa bakakalır da kertenkele koşar adım kaçır ya öylece ütüye baktım. Bay Patron lüzumlu lüzumsuz gereçleri saymaya başladı; ütü masasını gösterip “Bak bu paskara,” dedi. “Bunla işe başlayacaksın.” Adını hiç duymadığım malzemelerden ibaret listeden aklımda bir tek solvent kaldı. Yağ lekesi onunla çıkarılıyormuş; diğerlerini yok saydım. Şimdilik dükkânın arka tarafındaki odada ütü yapacaktım. Burayı sevmiştim. Penceresi, sarı otlarla dolu bir bahçeyi görüyordu; ben de gök göçemenlerini, süleymancıkları, barakları, yeşilbaşları... Kertenkeleler bu bahçede toplanmıştı. Tek avuntum buydu. Onlara bağlılığım doğuştan geliyordu. Annem, yirmi altıncı ayımda, hala yürümeye geçemeyişimi anlatırken kertenkele gibi koşar adım emeklediğimi, bundan ötürü köyde bana Sarı Barak dediklerini söylerdi.

İşe başladığımın üçüncü günüydü. Ne yöne döndüğü bilmediğim düğmeyi kapattığımı sanıp ütüü ipek şalın üstüne koydum. Meğer sonuna kadar açmışım. İki adım atar atmaz şalla birlikte paskarayı da yaktım. Kertenkele dili gibi bir el hızla gelip yüzüme çarptı. Aynı anda şalın sahibi içeri girdi. Sahipler vardı hayatta; bir de bizim gibiler. Ağlamadım. Emekleyip kaçmak istedim. Kuyruğumu bıraksam da olurdu. Dört kardeşime bakmak gerekirken bir şal etmeyen onurumu yutkundum. Acını biri görünce ağırlaşıyor, öyle. Adam, ütüü kendi boğazına bassan daha iyiydi, der gibi durup tiksintiyle baktı bir an. Burnu yukarıyı gösteriyordu, ben aşağı baktım. Sonra Bay Patron’a döndü. Elindeki takım elbiseyi bırakıp “Bununla sen ilgilen,” dedi, “Çömezlerle bu iş yürümez.”

Çaycı Necati, elinde tepsıyla içeri girdi. Bay Patron, lafi gevelerken çayı kurtarıcı bilip bardağa sarıldı. Necati Abi “Olur böyle şeyler; aldırma,” der gibi

bir şeyler yaptı bana. Portakallı oraletimi sehpaye bıraktı. İnsan çaycı olunca çömez çırağı oraletiyle seviyor demek. İyi geldi. Önceleri o da burada çalıştığından patronun sinirlenince nasıl ibibik gibi kabardığını biliyor. Çok iyi insan... Benim için kitapçı arkadaşından birer ikişer alıp getiriyor; okuyup geri veriyorum. Kendi dünyamda yaşayabiliyorum böylece.

Konuşmalarımı da yadırgamıyor. Onun yanında saçmaladım geçen gün: “Şimdi şu kapıdan zürafa girse başını eğip geçse... Hoş geldin Daniel, desem. Nasıl gidiyor evcil hayat? Boynum kireçlendi dese avizeler kafamda üçüncü boynuzu çıkardı. Ben boydakine tavanlı ev haram...” Kafama seven bir fiske attı. “Ne acayip çocuksun!” dedi, “Sen kesin büyük adam olacaksın.”

Aslına bakarsanız bizim patron da fena adam değil. Yanıma gelip özür diledi. Güya onu şeytan dürtmüş. Suçu başkasına yıkmak tüm burnu büyükler için en kolay özür yoludur. “Şeytan niye dürtüyormuş? Sen kendini dürtüyorsun,” demedim. Dışından itiraz ederdim eskiden. Şimdi sustum. Büyüyorum çünkü. Büyürken ikiyüzlü olmayı da öğrenmek lazım.

Bugün çalıştığımız şirketlerden biri kapandı. Oradan bir görevli gelip artık beraber çalışamayacağımızı söyledi. Sonra da “Elçiye zeval olmaz,” dedi. Buna inanmıyordum. Tarih, elçi kafalarının bedenlerinden ayrılma öyküleriyle doluydu. Şah İsmail’le Sultan Selim’in elçilerinin başına gelenleri okusaydı anlardı. Misal, kafatasından şarap kadehi yapılan elçi, biliyor mudur elçiye zeval olmadığını?

Altı ayımı orda tamamlamışken tüm solüsyonları öğrenmiş, leke masasında yeni yollar bulmaya girişmişim. Yine de müşterilerin yerinde olsaydım pislik içindeki paspasımıza bakar, bize iş vermezdim.

Bay Patron’un çıkaramadığı bir lekeyi halletmiş, gelmesini bekliyordum. Son dönemlerde gecikiyordu. O da babam, amcam, dedem gibi bel fıtığından yatağa düşerse kendimden şüphe edecektim. Kapının açılma sesini duyunca patrondur diye çıktım ama ipek

Jilet gibi yaptığım takımını hazırladım. Parasını verdi. Kasayı açınca büyük adam gibi hissettim kendimi. Necati Abi'den kahve söyledim. O da Türkan Şoray'ın filmini izliyormuş. Filmde Cüneyt Arkın'ın iyiliği için ondan vazgeçiyor, hatta artık onu sevmediğini söylüyormuş. "Kaldı mı böyle kızlar?" dedi.

"Bana böyle yapsalar hiç affetmem. Kin, daha ağır yas tutmaktan... Sevdiğini bilir, derdiyle yaşarım. Cüneyt Arkın olsam kinimi bir ömür taşıyım; sevmedi de kandırdı beni diye."

"Senin tuhaf fikirlerin var ama..."

Konuşmanın yarısında telefon çaldı. Patron bel fıtığı olmuş. Bir süre gelemeyecekmiş. Beş kuruş cebime katmadan çalıştım. Yevmiyemi almak için ne yap-sam diye düşünürken oğlu içeri girdi. Durumu izah ettim. "O hallolur. Başka bir şey var," dedi. Ortadaki paspası kaldırdı. Dükkânın göbeğindeki gizli bölmeyi mektup açacağıyla açtı. Oradan büyümlü bir duman sü-zülüp tüm binayı temizleyebilir; yatır yavaşça kalkıp dua okuyabilir; içinden antik eşyalarla dolu bir mahzen çıkabilirdi. Paslı anahtar çıktı, ha bir de mektuplar. Bahçedeki kömürlüğün anahtarı... Kömürler beklemekten elmasa dönse ve Küçük Patron birini bana ver-se bizim gecekonduyun yanına kuru temizlemeci aç-mazdım. Bizim orda herkes çamaşırını kendi yıkar, yağ lekesini Pril'le çıkarırdı. Kömürlüğün içinden örümcek ağları, onların altından da paslı demirler göründü. Adamın karısı burayı temizletmek istiyormuş. Ebru yapacakmış. "Bahçedeki otları da yakarız," dedi. Kertenkeleler kimin umurunda! Burada çalışmak azaba döne-cekti, belliydi. O meşhur resimdeki gibi olacaktım oysa. 'Kertenkele Terbiyecisi,' diyeceklerdi bana.

"Senin için sakıncası yok, değil mi?" dedi. Konuşurken burnunu çekişi babasına benziyordu. Hem kararı vermiş hem bana soruyordu. Kertenkelenin bıraktığı kuyruğunu izlerken avını kaçıran ahmak oldum yine. Sustum. Kapıyı kilitledim. Türkan Şoray'a kinlendim, kavuşulmayan sonlara, söylenmeyen sözlere, burnumun üstünde Daniel'in boynuzu gibi çıkan sivilceye. Kirli paspasın altından misafir çıktı. Patron gel-

seydi daha iyiydi.

Aklım kül olacak kertenkelelerde kaldı, bir de mektuplarda. Geri dönüp özel hayatın gizliliğine saygımı yitirmeye karar verdim. Kasaya dokunmamıştım oysa. Tertemiz yaşıyordum. Bazen arınmak için kirlenmek gerektiğini düşünmedim. Sadece merak ettim ve nefsimi de terbiye etmedim.

Mektuplar patronumun elinden çıkmaydı. Yazısını hemen tanıdım. Zamanına uygun gereçler kullanılmıştı: divit, tüy, saman kâğıdı, dolmakalem, parşömen... Zarflardan birinin içine tüyü de koymuştu. Mektupları farklı yüzyıllardan yazmıştı.

Teki on altıncı yüzyıldandı. Osmanlıcaydı. Birkaç cümle olmasına rağmen onu okutmak günlerimi aldı. III. Murat'a maymunların asılmasına izin verdiği için sitem ediyordu. Bir maymunun ağzından yazılmıştı: "Gemide çalışan maymunlardan biriydim asılmadan önce. Direklere çıkıp geleni geçeni haber verirdim."

İkinci mektup yorgun bir 'kadın'ın ağzından yazılmıştı. Dert dinlemekten sıkıldığı belliydi: "Kadıyım ben. Civar köylerden, kasabalardan akın edenlerin başlarına gelen musibetlerle boğuşurum. Sabahın ilk vakitleri pencereden sarkıttığım sepeti, dertlerini yazdıkları kâğıtlarla doldururlar. Tüm gün biriken sualleri yanıtlamak için günün ilk ışıklarına kadar uyumam. Hepsine lisan-ı münasiple cevap vermek bir bilerseniz, ne zordur! Bazen yüreğimden sepetin içine bir yalım atıvermek geçer. Usanırım. Her şeyin yanıtı bende sanırlar. Yalnızlığımın yanıtı yoktur misal. Bilmezler. Derdi olmayan hatırıma sormaz."

Daha pek çok zarf vardı. Elinden düşürmediği tarih kitaplarını bu küçük mektup oyunları için kullanıyormuş meğer. Aralarında muzip cümlelerin eşlik ettiklerine bile rastladım. Sarhoş olanın kinde harf hataları yapmıştı. Kâğıt yerine peçete kullanmıştı. Kalemin ucu bitiyormuş gibi hafif yazmış, sonra başka kaleme geçmişti: "Serim şimdi de bir hoş! Dün konuşurken sarhoştum. Harfleri yuttum ya onları kustum, bu öğlen pazar yerine.

Pazarcıların upuzun uzattığı harflerle birlik olup gittiler. Onlar da kaçak artık! Mücella gibi...”

Yanı başımdaki adamı tanımamamın tuhaflığını düşünürken Küçük Patron ve karısı geldi. Hemen sarı barakları korumak için harekete geçtim. Narçiçeği ve siyah havuç yetiştirebileceğimi söyledim. Bu çiçeklerden kök boya yapıyorlmuş, ebruda da kullanılıyorlmuş. “Bahçeyle ben uğraşırım,” dedim. Böylece hiç sevmediğim zirai işlere de başlamak zorunda kaldım. Direnmeden savaşmak benim yöntemimdi. Ker-tenkeleler gibi... Kuyruğu bırak, gerisi sende kalsın.

Yıldız ÖZTÜRK

Ayşen BABAEVA

PEMBE FERMUAR

Paçalarım sırlıslıklam. Sıkıp ağırlığını azaltmaya çalışıyorum. Birkaç adım yetiyor sadece. Ayakkabılarım da sırlıslıklam. Her gece yarın yağmur yağmasın diye dua ederim. Dün akşam uyuyakalmışım. Babam önümden yürüyor. Arada arkaya dönüp beni eve gitmem için ikna etmeye çalışıyor. Onu koyup gitmek gelmiyor içimden. Yardımcı olmam gerek en azından haftada iki gün.

Babam hep mahcup bir gülümsemeyle bakar yüzüme. Onun bu bakışı içime işliyor. Bazen hayal gibi geliyor. Ya da babam bir hayaletmiş gibi. Hep siyah giyer ben de genelde pembe. O, kalın bir kazak giyer, eldiven ve bere takar. Kazağın boğazını gözüne kadar çeker. Kazak yüzünü yutuyormuş gibi gelir, nefesi kesilecek gibi. Ama babam öyle sever. Sanırım kokuları duymamak için yapar hem de soğuktan korunmak için... Evet, kesinlikle bu iki nedenden. Arada bana boynumu kapatacak bir şeyler giymemi söyler hatta yanaklarımı çekip bunları da kapat der. Görünce ısırma istediğini söyler. Babam ısırmaz. Eve gittiğimde yanaklarım al al olur. "Ayaz vurmuş," der annem. Babam arada başımı okşamak ister, eldivenini çıkarmasını isterim. Unutunca o mahcup bakışla bakar yüzüme.

Günün sonlarını severim. Babam arabasına bindirir beni. Yukarıdan aşağı koşarak sürdüğünde çok eğlenirim. Kocaman arabadan göremem onu ama kahkahası çarpar kulağıma. İçimde pembe, sıcak bir şeyler akar.

Bazı günler yoldan geçen insanlara bakıyorum, sonra babama. Onlar da bize bakıyorlar. Bazılarının yüzünde hafif tebessüm ... Bazılarının yüzünde... o koku gibi bakışlar. Bazılarının yüzündeyse... bileklerimdeki suyu sıktığımda içime dolan duygu. Onlara isim bulmadım daha.

Babam büyüdüğümü söylüyor. Geçen seneki montum olmuyor artık. Bir gün ki o gün hafta içi bir gündü. Ben okuldan dönmüştüm, babam mavimsi yeşil ya da yeşilimsi mavi mi demeliyim bir mont getirdi. Fermuarı dışında yepyenydi. Annem eski montun fermuarını buna takabileceğini söyledi. Yeşilimsi mavi montumun pembe fermuarı oldu. İlk başta garip geldi. Zamanla sevdim. Çok kişide vardı yeşilimsi mavi mont ama hiçbirinin pembe fermuarı yoktu. Hafta sonları o montu giymedim. Sadece pembe kadife eşofman takımını giyiyordum. Annem kazak da giydirmeye çalışırdı altından. İnat ederdim. Keçi inadı varmış bende. Boğulduğumu söylüyordum da pek ikna olmuyorlardı.

Bir milyoncunun önünden geçiyorduk bir kere. Milyoncu biri niye burada böyle dükkân açmış bilmiyorum. Sanırım bazı şeyler için milyondan daha fazlası gerekiyor. İsmi bilmediğim sayılar bunlar. Babam, turuncu bir atkı aldı oradan. Sonra bir tane daha aldı. Pembe. Pembeyi hafta sonu tak dedi. Haftan doladı boynuma. Boğmadan. İstedikim kadar gevşetebileceğimi söyledi. Yanaklarım ısındı. Biraz kaşındı. Sonra alıştım.

Babam şarkı söylerdi bazen. O zaman içim ısınırdı. Dikkatle dinlerdim onu. Hayal mi gerçek mi emin olmak için sıkı sıkı bakardım. Yolu geçerken elimi tutardı, eldivenini çıkararak. Elleri ellerimi ısıtırdı. Dokunduğunda gerçek olduğunu anlardım.

Bir kere okuldan arkadaşımı gördüğümde bırakmıştım babamın elini. Anlamış mıydı bilmiyorum. Tekrar tuttuğumda eli soğumuştü. İçime ekşimsi bir yankı dolmuştu. Sonra bir daha bırakmadım. Bırakırsam babam hayal olurdu.

Bursa'nın Sanat Haritası: Yazdan Sonbahara Kültür Notları

Bursa'da kültür ve sanat hayatı; çağdaş sanatın deneysel alanlarından ustaların mirasına, açık hava sinemalarından tiyatro sahnelerine uzanan zengin bir seçkiyle canlılığını koruyor. Şehrin farklı noktalarında gerçekleşen etkinlikler, sanatseverlere dolu dolu bir takvim sunuyor.

Bu dinamizmin en güçlü hissedildiği yerlerden biri, Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde 2021 yılında kurulan İmalathane. Kentin alternatif sanat mekânı İmalathane, geçtiğimiz bahar ve yaz aylarında Aslı Seven'in küratörlüğünü üstlendiği *'Alaka Dairedeki Ayrı Noktalardır'* sergisine ev sahipliği yapmıştı. Yerinden edilme, akrabalık biçimleri ve iktidar ilişkilerini sorgulayan bu derinlikli sergi paralelliğinde, sanat yönetmeni Prof. Dr. Serdar Yılmaz ile düzenlenen söyleşi ve atölyeye katılma fırsatı bulduk. Katılımcı olarak aktif yer aldığımız bu süreç, yaratıcılık ve hikâye görselleştirme üzerine ufkumuzu bir hayli genişletti. İmalathane, yeni sezona Fatma Belkıs'ın *'Serseri Dalga'* sergisiyle hızlı bir giriş yaptı. 5 Eylül'deki *'Performans Ambulans'* gösterisiyle kapılarını açan sergi; modüler manzaraları, teatral sahne düzeni ve adeta bir kitabın bölümleri gibi birbirine eklemlenen yapısıyla çok katmanlı bir deneyim sunuyor.

Şehrin bir diğer önemli durağı ise Nilüfer Belediyesi, Nazım Hikmet Kültürevi. Türk resim ve edebiyatının usta ismi Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun 12 Haziran–20 Eylül 2026 tarihleri arasında izlenebilen *'Bedri Rahmi Eyüboğlu Yaşıyor'* sergisi, Edebiyat Galerisindeki seçkiyle birlikte usta sanatçının çok yönlü dünyasında derinlikli bir yolculuk vaat ediyor.

Bursa, yaz aylarında festivallerin coşkusuyla ayrı bir ritim kazandı. 64. Uluslararası Bursa Festivali, biletlerin erişilebilir fiyatlarıyla geniş kitleleri usta sanatçılarla buluşturdu. Festival kapsamında izlediğim Fatih Erkoç engin müzik bilgisi ve enerjisiyle hayran bırakırken; Serkan Keskin ve Canan Ergüder'in sürükleyici performanslarıyla hayat bulan 3 saatlik *Cimri* oyunu, dönemin en etkileyici tiyatro tecrübelerinden biri oldu. Tiyatro demişken, 15-21 Haziran'da Balat Atatürk Ormanı Kulübe'de gerçekleşen Kadın Oyunları Festivali'ne ayrı bir parantez açmak gerek. Ücretsiz sunulan bu festivalde, Deniz Ekinci'nin interaktif tek kişilik performansı *'Göz Bağcı'* ve Selena Demirli'nin *'Şairler Mezarlığı'*ndaki şiirle tiyatroyu harmanlayan özgün anlatımı büyüleyiciydi. Ancak böylesi nitelikli ve ücretsiz etkinliklerde bilet alıp katılmayanlar nedeniyle salonun yarısının boş kalması üzücü bir ayrıntıydı; sanatseverlerin bu konuda daha duyarlı olması şart.

Yazın kapanışını ise 20-23 Ağustos'ta gerçekleşen Çalı Köy Filmleri Festivali ile yaptık. Moğollar konseriyle açılan festivalde, Çalı Futbol Sahası'nda ailece piknik yapıp çimler üzerinde film izleyen mahalle halkı ve sinema severler ile bütünleşmek harika bir atmosfer yarattı. Gösterimlerin ardından değerli film eleştirmeni Mehmet Açar yürütücülüğünde Tayfun Pirselimoglu (*İdea*), Seyfettin Tokmak (*Tavşan İmparatorluğu*) ve Yeşim Ustaoglu (*Kurutaşın Başı*) ile yapılan söyleşiler, filmlere ve sinemaya dair bakış açımızı zenginleştirdi. Açık havada sinema keyfini usta isimlerin derinlikli sohbetleriyle taçlandırmak, bu yazın en unutulmaz tecrübelerinden biri olarak hafızalarımıza kazındı.

Instagram üzerinden duyurularını takip ettiğim **Bursa Okulu** ile bu yaz oldukça keyifli etkinliklerde yer aldık. *'Kayıp Planın Gölgesi: Kumyaka'* isimli keşif oyunu sayesinde Kumyaka'nın tarihini sokaklarında, evlerinde ve yerel halkın belleklerinde iz sürerek keşfetme fırsatı bulduk. Ayrıca Bursa Okulu bünyesinde, Müze Uzmanı Dr. İbrahim Arcagök rehberliğinde Bursa Arkeoloji Müzesinin tüm ince ayrıntılarını keşfederek gezdik.

Bursa Okulu, önümüzdeki dönemde ise *'Müzedeki Sanat Konuşmaları'* dizisini başlatıyor. A. Nur Türk'ün rehberliğinde gerçekleştirilecek olan **'Kavramsal Fotoğraf Üzerine'** başlıklı ilk söyleşi, **27 Eylül 2026 Pazar günü saat 13.00'te** düzenlenecek olup katılım herkese açıktır.